

Minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting die weglopen uit de instelling

Oorzaken, voorkomen en terugvinden

Iara de Witte

Hart voor Kinderrechten

**DEFENCE for
CHILDREN**

Minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting die weglopen uit de instelling

Oorzaken, voorkomen en terugvinden

Iara de Witte

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de door de Auteurswet 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd (waaronder begrepen het opslaan in een geautomatiseerd gegevensbestand) of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden.

© 2019. Defence for Children - ECPAT

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	6
1.1 Afbakening en methode	7
1.2 Beperkingen van de quickscan en interpretatie van data	7
2. Risico's en aantallen	9
3. Oorzaken van weglopen en weglopen voorkomen	11
3.2 Negatief leefklimaat en gebrek aan perspectief	12
3.2.1 Leefklimaat en bejegening	12
3.2.2 Perspectief en behandeling	14
3.3 Discussie over effectiviteit hulpaanbod	18
3.3.1 Mate waarin gesloten jeugdhulp bescherming biedt	18
3.3.2 Passendheid van gesloten plaatsing en geschiktheid van de instelling	19
3.3.3 Knelpunten in het realiseren van gespecialiseerde zorg	20
4. Weglopers terugvinden en (herhaald) slachtofferschap voorkomen	22
4.1 Registratie en opvolging van vermissingen door politie	22
4.2 Overkoepelend: samenwerking tussen politie en jeugdhulp	23
4.3 Urgentiebepaling	23
4.3.1 Urgentiebepaling door de politie	23
4.3.2 Urgentie meegeven door jeugdhulp	24
4.3.3 Regionale afspraken	24
4.4 Signalement meegeven	25
4.5 Gedurende de vermissing	25
4.6 Terugbrengen, terugkoppeling en terugkeergesprek	25
4.6.1 Terugbrengen en terugkoppeling	26
4.6.2 Terugkeergesprek	26
4.7 Aanpak van daders	27
5. Conclusies en aanbevelingen	29
5.1 Risico's en aantallen	29
5.2 Oorzaken van weglopen en weglopen voorkomen	30

1. INLEIDING

Regelmatig lopen jongeren weg uit jeugdhulpinstellingen of keren niet terug na verlof. Hieronder bevinden zich ook meisjes die slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting. In 2014 kwam Zembla met een zorgelijke uitzending over negentig vermissingen van loverboyslachtoffers uit gesloten jeugdhulpinstellingen in dat afgelopen jaar (2013).¹ Het gevaar bestaat dat zij (opnieuw) slachtoffer worden. Uit onderzoek in 2017 van de politie in Den Haag naar de risico's van vermissingen vanuit de gesloten jeugdhulp komt naar voren dat (met name licht verstandelijk beperkte) meisjes tijdens de vermissing risico lopen om (herhaald) slachtoffer te worden van uitbuiting, jeugdprostitutie en verkrachting.² Ook meisjes die nog niet eerder hiermee in aanraking kwamen, lopen bij het weglopen uit een jeugdhulpinstelling risico om slachtoffer te worden.

De afgelopen jaren is de aandacht voor de risico's die deze vermissingen met zich meebrengen toegenomen. Zo heeft de Inspectie Jeugdzorg in 2010 haar zorgen geuit over de wijze waarop een aantal gesloten jeugdhulpinstellingen omgaat met vermissingen. In een onderzoek uit 2013 concludeert de Nationale Ombudsman dat de samenwerking tussen politie en hulpverlening verbeterd moet worden en dat er knelpunten zijn in het bepalen van de urgentie van een vermissing. Na de uitzending van Zembla worden vragen gesteld in de Tweede Kamer. De toenmalige staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport dringt aan om expliciet op dit probleem actie te ondernemen. Vervolgens stelt ook de Commissie Aanpak meisjesslachtoffers loverboys/mensenhandel in de zorg voor jeugd (Commissie Azough) in hun Actieplan (2014) dat de samenwerking tussen politie en jeugdhulp, onder andere in geval van weglopen, voor verbetering vatbaar is. Zowel de Ombudsman als Commissie Azough hebben concrete aanbevelingen gedaan om de samenwerking tussen politie en jeugdhulp te verbeteren.

Deze quickscan betreft een verkenning naar wat er wordt gedaan om te voorkomen dat meisjes, die (vermoedelijk) slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting, weglopen uit jeugdhulpinstellingen en wat er vervolgens wordt gedaan om deze kwetsbare meisjes, als zij toch zijn weggelopen, zo snel mogelijk terug te vinden. De quickscan geeft handvatten voor verdiepend onderzoek en brengt knelpunten aan het licht die op korte termijn aandacht behoeven.

De hoofdvraag van de quickscan luidt:

Wat wordt er gedaan om te voorkomen dat meisjes, die (vermoedelijk) slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting, weglopen uit jeugdhulpinstellingen en wat wordt er vervolgens gedaan om deze kwetsbare meisjes, als zij toch zijn weggelopen, zo snel mogelijk terug te vinden?

Hierbij is gekeken naar:

- Hoeveel meisjes, die (vermoedelijk) slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting, lopen weg uit jeugdhulpinstellingen?
- Wat is het gevaar van weglopen uit de jeugdhulpinstelling voor deze meisjes?
- Wat wordt gedaan om weglopen van deze meisjes te voorkomen?
- Wat zijn oorzaken van weglopen van deze meisjes?
- Hoe wordt door de politie en jeugdhulpinstellingen gereageerd wanneer deze meisjes weglopen?
- Wat zijn eerdere aanbevelingen geweest om de reactie van de politie en van jeugdhulpinstellingen op weglopers (waaronder deze meisjes) te verbeteren en in hoeverre zijn deze opgevolgd?

¹ Zembla (2014).

² Teuben (2018).

1.1 Afbakening en methode

Defence for Children – ECPAT richt zich in deze quickscan op Nederlandse (vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting die in open en gesloten jeugdhulpinstellingen verblijven, met name meisjes in de leeftijd van twaalf tot achttien jaar. Ook (vermoedelijke) slachtoffers van zedenmisdrijven, zoals jeugdprostitutie en verkrachting, zijn hierbij meegenomen, omdat de gedragingen die horen bij beide delicten in elkaars verlengde kunnen liggen en het niet altijd duidelijk is of er sprake is van ‘enkel’ mensenhandel of ‘enkel’ een zedendelict. Bovendien vangen de instellingen met gespecialiseerde opvang en hulp aan (vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting ook meisjes op die kwetsbaar zijn om slachtoffer te worden of bij wie het (nog) niet duidelijk is of er daadwerkelijk sprake is van slachtofferschap mensenhandel.

Voor deze quickscan is deskresearch gedaan, zijn interviews afgenomen met professionals en met meisjes die in jeugdinstituten verblijven.

1.2 Beperkingen van de quickscan en interpretatie van data

Voor deze quickscan is met vier meisjes gesproken die als potentiële of vermoedelijke slachtoffers van seksuele uitbuiting de (open of gesloten) instelling zijn binnengekomen. Ten tijde van het interview hadden zij de instelling verlaten. Bij deze meisjes was een vermoeden van seksuele uitbuiting niet de voornaamste reden om het meisje in een instelling te plaatsen, maar dit heeft wel meegespeeld in de overweging. Vermoedens van seksuele uitbuiting waren gebaseerd op het hebben van ‘verkeerde vrienden’ en risicovolle contacten, waaronder seksueel contact met verschillende jongens en in één geval prostitutie. Bij geen van hen is slachtofferschap vastgesteld. Alle vier de meisjes ontkenden ook stellig dat hiervan sprake zou zijn. Eén van de vier meisjes is, na het interview voor deze quickscan, alsnog (bewezen) slachtoffer geworden van seksuele uitbuiting: deze zaak leidde tot een veroordeling van de dader. Een ander meisje vertelde dat zij wegliep uit de (open en gesloten) instellingen om seks tegen betaling te hebben, maar stelde dit voor zichzelf te hebben gedaan. Inmiddels werkt zij (als meerderjarige) in de vergunde prostitutie. Bij een ander meisje had de hulpverlening sterke vermoedens dat zijzelf ook meisjes wierf voor een loverboynetwerk, maar deze vermoedens konden niet hard worden gemaakt. Er zijn geen gesprekken geweest met vastgestelde slachtoffers. Voor veel meisjes, die volgens de jeugdhulp vrijwel zeker slachtoffer van seksuele uitbuiting zijn (ook wanneer de dader niet is vervolgd of veroordeeld) werd een interview te belastend gevonden. De beperkte groep en de selectie van geïnterviewden maken dat resultaten van de quickscan niet kunnen worden gegeneraliseerd. Wel geven de uitkomsten een beeld van de risico's die slachtoffers in geval van vermissing lopen en de mogelijke oorzaken van weglopen.

2. RISICO'S EN AANTALLEN

Stephanie (17), een meisje met een lichte verstandelijk beperking en gedragsproblematiek, verblijft in een gesloten jeugdhulpinstelling. Ze mag in het weekend met verlof naar haar moeder. Via Facebook heeft ze contact met een jongen die ze kent uit een instelling waar zij eerder verbleef. Hij haalt haar over om bij hem te komen. Na het weekend keert Stephanie niet terug naar de instelling en gaat naar de jongen toe. Deze jongen bespreekt met een vriend het plan om haar in prostitutie te brengen. Ze maken foto's van haar en plaatsen een online advertentie. De politie vindt de advertentie verdacht en maakt een nep-afspraak. Ze raken het meisje echter kwijt. Na drie weken wordt ze via een nieuwe seksadvertentie teruggevonden.³

Regelmatig lopen jongeren weg uit jeugdhulpinstellingen of keren zij niet terug na verlof. De schattingen van de politie gaan uit van 20.000 minderjarigen per jaar.⁴ Hieronder bevinden zich ook (vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting. Uit een uitzending van Zembla in 2014, blijkt dat in 2013 in ieder geval negentig meisjes met een loverboy-achtergrond vermist raakten uit gesloten instellingen. Dat zijn bijna twee meisjes per week. Het gevaar bestaat dat zij (opnieuw) slachtoffer worden.⁵ Uit onderzoek in 2017 van de politie in Den Haag naar de risico's van vermissingen vanuit de gesloten jeugdhulp komt naar voren dat (met name licht verstandelijk beperkte) meisjes tijdens de vermissing risico lopen om (herhaald) slachtoffer te worden van uitbuiting, jeugdprostitutie en verkrachting.⁶

Echter, er zijn geen precieze aantallen bekend bij jeugdhulp of de politie over het aantal vermissingen van (vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting of het aantal meisjes dat gedurende de vermissing (opnieuw) slachtoffer werd.⁷ Jeugdhulpinstellingen houden wat betreft vermissingen en weglopen niet altijd (specifieke) cijfers bij. Ook de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, waar vermissingen worden gemeld door gesloten jeugdhulpinstellingen wanneer zich een calamiteit heeft voorgedaan, registreert niet naar type calamiteit.⁸ Ook bij de politie zijn geen precieze aantallen vermissingen bekend. Er wordt niet geregistreerd naar leeftijd en het geslacht van opgegeven vermiste personen, noch wordt geregistreerd naar de problematiek van vermisten en naar vermissingen waarbij zich een strafbaar feit heeft voorgedaan. Er is geen landelijke registratie en elke regio kan zijn eigen wijze van registreren hanteren.⁹

3 Rb 19 december 2016, ECLI:NL:RBZWB:2016:8091.

4 De Nationale Ombudsman (2013).; Kinderombudsman (2014).; Interview met Carlo Schippers, Landelijk Bureau Vermiste Personen, Politie, 20 december 2017 en 20 februari 2018.

5 Focusgroep jeugdzorg, 13 december 2017.; Mailwisseling met Floor 't Sas, De Koppeling, 15 januari 2018.; Algemeen Dagblad, *Meisjes gesloten jeugdzorginstelling Zetten bleken niet veilig voor loverboys* (2018).; De Gelderlander, Dossier "Heldringstichting".

6 Teuben (2018).

7 Mail van het ministerie van Justitie en Veiligheid aan Defence for Children – ECPAT ten behoeve van het Jaarbericht Kinderrechten 2016, 22 februari 2016.

8 Telefonisch interview met Carien Görts, Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, 17 januari 2018.

9 Interview met Carlo Schippers, Landelijk Bureau Vermiste Personen, Politie, 20 februari 2018.

3. OORZAKEN VAN WEGLOPEN EN

WEGLOPEN VOORKOMEN

BEHANDELCOÖRDINATOR: “De eerste vraag die moet worden uitgezocht is waar het weglopen voor staat. Of jongeren weglopen uit een gevoel van onveiligheid of uit ongehoorzaamheid en of ze weglopen of ergens naartoe lopen. Dit is niet altijd duidelijk.”¹⁰

Jongeren uit zowel open als gesloten instellingen lopen regelmatig weg. Volgens zowel de geïnterviewde professionals als de meisjes, lopen meisjes weg van de instelling vanwege problemen zoals ruzie, depressieve gevoelens, onduidelijkheid en knelpunten in het vinden van perspectief; of ze lopen weg naar een vriendje of vriendengroep, of ergens naartoe om even te ‘chillen’ of om iets te beleven. Hieronder worden de oorzaken besproken. Het gaat om oorzaken op het niveau van het meisje zelf, zoals drang naar het vriendje en netwerk en drang naar vrijheid of verzet tegen opsluiting. Ook gaat het om oorzaken op systeemniveau, zoals het leefklimaat van de instelling en de bejegening van de jongere, knelpunten in de behandeling en het vinden en bieden van perspectief. Dit laatste maakt dat er discussie bestaat over de effectiviteit van het hulpaanbod.

3.1 Drang naar vriendje, netwerk, vrijheid en verzet tegen opsluiting

Door jeugdprofessionals is aangegeven dat in geval van (vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting, de meisjes vaak nog verliefd zijn. Ze willen naar de jongen terug, het is vertrouwd, ze zijn loyaal aan hem. De drang naar het netwerk is soms heel groot. Er is vaak sprake van terugval bij deze groep meiden.

De jeugdprofessionals en de geïnterviewde meisjes zelf geven aan dat de drang naar vrijheid een veelvoorkomende reden voor weglopen is. Zoals een jeugdprofessional zegt: “Voor sommige meiden is het ook gewoon: ‘Ik mag toch wel even chillen? Snap dat nou!’” Anderen verzetten zich tegen het gevoel opgesloten te zitten, geen zeggenschap te hebben, niet meer vrij te zijn om te gaan en staan waar ze willen en het gebrek aan privacy. Ze geven aan weg te lopen omdat ze niet lekker in hun vel zitten. Andere redenen die meisjes in geval van seksuele uitbuiting vaak geven voor het weglopen is: “Waarom zit ik hier gesloten, terwijl hij nog vrij rondloopt? Er is toch niets mis met mij, ik ben toch het slachtoffer?” De meisjes voelen zich gestraft.¹¹ De jeugdprofessionals en de meisjes zelf geven aan dat er vaak weken of maanden en vele weglooppogingen aan vooraf gaan voordat het meisje inziet dat het vriendje niet goed voor haar is en zij niet meer naar hem toe wil, het beter is om niet meer weg te lopen en zij open staat voor gesprekken over haar problemen en gevoelens.¹²

JEUGDPROFESSIONAL: “Dat netwerk is ‘veilig’ en dat kennen ze. De behandeling is nieuw en ze weten niet wat ze hiervan kunnen verwachten. Ze moeten aan iets werken waar ze niet aan willen werken. Ze lopen naar wat bekend en vertrouwd voor ze is. Als het een meisje ontbreekt aan een stevig sociaal netwerk en een thuis waar ze welkom zijn en wanneer er teleurstellingen en afwijzingen zijn, een trigger of deksel op de neus, dan is het verleidelijk terug te gaan naar de loverboy of het netwerk van verkeerde vrienden. Want daar weten ze wat ze kunnen verwachten en dat ze op wat voor manier dan ook aandacht krijgen.”

¹⁰ Odette Montens, Juzt, 13 december 2017 (focusgroep jeugdzorg).

¹¹ Marleen Luimes, Intermetzo, 13 december 2017 (focusgroep jeugdzorg).

¹² Odette Montens, Juzt, 13 december 2017 (focusgroep jeugdzorg).

3.2 Negatief leefklimaat en gebrek aan perspectief

3.2.1 Leefklimaat en bejegening

AMINA (18), open en gesloten instellingen: “Als ik goed was behandeld door jeugdzorg, was ik niet zo vaak weggelopen. Het is onmacht. Wij hebben onmacht. Jullie hebben onmacht.”

Een andere oorzaak van weglopen ligt volgens geïnterviewden in het leefklimaat van de leef- en behandelgroep. Het gaat hierbij om de manier waarop de dagelijkse verzorging en opvoeding van jongeren in de residentiële jeugdhulp wordt vormgegeven, waarop de jongeren bejegend worden en hoe zij de sfeer en veiligheid in de groep ervaren. De meisjes die geïnterviewd zijn voor deze quickscan noemen de sfeer van de instelling en de jongeren die er zitten soms als reden om weg te willen. Zij geven aan dat het niet goed is om in een groep opgevangen te worden met jongeren met allerlei problematiek. Zo beïnvloeden de jongeren elkaar negatief en voelen zij zich er niet op hun plek. Volgens jeugdprofessionals kunnen de meiden elkaar behoorlijk aansteken: “soms is er een wegloupfase, dan lopen ze ineens allemaal weg. Soms is er een fase van zichzelf snijden, enzovoorts.”¹³ De meisjes voelen zich niet altijd veilig binnen de instelling, onder meer door de groepsdynamiek en de bejegening vanuit de hulpverleners. Ze missen individuele begeleiding en een vaste vertrouwenspersoon en hebben last van de vele personeelwisselingen. Zij voelen zich niet genoeg gezien. Zij geven aan dat het beter was geweest als zij thuis hadden kunnen blijven met meer begeleiding, in een pleeggezin opgevangen hadden kunnen worden of als de groepen kleiner waren geweest.

Volgens Peer van der Helm, lector residentiële jeugdzorg bij het Expertisecentrum Jeugd van Hogeschool Leiden is een negatief leefklimaat een belangrijke oorzaak van weglopen. In het geval van gesloten jeugdhulp is volgens hem het risico op het ontstaan van een negatief leefklimaat groot, juist vanwege de geslotenheid. Tevens hebben de grootschaligheid van de voorziening en personeelwisselingen vaak een negatieve invloed op het leefklimaat. Een negatief leefklimaat kan weer zorgen voor het vaker toepassen van straf- en isolatiemaatregelen en voor conflicten tussen jongeren onderling. Het leefklimaat verslechtert dan verder. “Daardoor wordt dat ene vriendje extra interessant en er zullen meer jongeren weglopen. Om dat te voorkomen wordt een dubbele poort en een hoger hek geplaatst. Dit heeft weer een negatieve invloed op het leefklimaat. Voor je het weet, is er een vicieuze cirkel ontstaan.”¹⁴

Drie van de vier meisjes die voor deze quickscan zijn gesproken, geven aan boos te zijn op de jeugdhulpinstelling en op de gezinsvoogd. Ze vinden dat jeugdhulp de problemen alleen maar erger heeft gemaakt. Eén meisje is vooral boos omdat ze het gevoel had dat er niet naar haar werd geluisterd en niet met haar werd overlegd. Alle meisjes noemen dat zij zich vaak niet fijn en veilig voelen op de groep en dat de jongeren elkaar negatief beïnvloedden.

AMINA (18), OPEN EN GESLOTEN INSTELLINGEN: “Wat jeugdzorg vanaf het begin niet deed, was luisteren naar mij of naar ons. Tegen mij en mijn zusje was het gewoon: ‘Jullie gaan nu uit huis.’ Ze haalden ook niet mijn vader weg. Nee, mijn moeder, zusje en ik moesten weg. Ze hadden moeten kijken naar onze thuissituatie. Misschien konden we eerst bij familieleden of vrienden terecht. Niet meteen die crisisopvang. Niet meteen jeugdzorg inschakelen of mij in jeugdzorg plaatsen. Door deze crisis kregen we ook ineens een andere gezinsvoogd.”

¹³ Ellen Olthof, Fier!, 13 december 2017 (focusgroep jeugdzorg).

¹⁴ Peer van der Helm, lector residentiële jeugdzorg, Hoge School van Leiden, 20 juni 2018.

In de instelling had ik contact met verkeerde meisjes, ik had een vriendje. Als veertienjarige zat ik bij veel oudere meiden, van zeventien of soms wel 21. Met meiden is het altijd ‘conflicten’. Ik moest me echt inhouden. Ik dacht altijd, waarom zit ik met deze kinderen. Ik pas hier niet.

Met sommige medewerkers had ik een band. Ik had een vertrouwenspersoon, een leuke mentor. Maar die ging weg, dus kreeg ik weer een nieuwe mentor.

Al werd er maar eens een individueel plan gemaakt, waar werd gekeken naar mij en mijn situatie. Niet algemene regels op ieder kind toepassen. In een instelling was ik al heel ver met de verworven vrijheden. Toen kwam ik in een andere instelling terecht en moest ik helemaal opnieuw beginnen. Alles werd weer afgenomen. Volgens mij hebben ze mijn dossier van de vorige instelling niet bekeken, dus ik moest weer zes weken helemaal opnieuw de periode zonder vrijheden doorlopen. Er waren ook steeds allemaal verschillende personen bij betrokken, verschillende voogden, mentoren, behandelaars en gedragswetenschappers. Mijn ouders hadden nog het gezag dus die mochten ook weer meebeslissen. Na drie maanden was er ineens een behandeloverleg, dat ik van fase 1 naar fase 2 mocht gaan. Tot die tijd had ik gewoon geen vrijheden. Ik had niets op mijn kamer. Geen tv, niks. Ramen dicht. Deuren dicht.

Op een keer kwamen ineens vier man mijn kamer binnen, onverwacht, zonder overleg, zonder mij vooraf te hebben geïnformeerd. Kwam ik ineens op een meidengroep. Mijn vrijheden werden altijd meteen ingeperkt als er iets was misgegaan. Elke keer als ik was weggelopen, kwam er weer een ander regime. Ik had naar al die vrijheden toegewerkt. Ging het een keer mis of ik werd alweer overgeplaatst. Werd mijn telefoon meteen afgepakt. Ik dacht, ik heb hiervoor gewerkt. Daarom had ik op een gegeven moment stiekem een telefoon.

Als ik goed was behandeld door jeugdzorg, was ik niet zo vaak weggelopen. Ze komen beloftes niet na, je hebt geen doel. Ik zeg altijd: ‘Het is onmacht. Wij hebben onmacht. Jullie hebben onmacht. Ook al doe je als kind je best, zij beslissen uiteindelijk. Jeugdzorg gaat niet normaal met kinderen om. Ik zou er zelf niet eens willen werken. Je eindigt echt ‘vertieft’ door jeugdzorg. Ik heb nu pas mijn toekomst op de rit.”

JASMINE (15), OPEN INSTELLING: “Ik vind het echt een strafkamp hier. Een groep van acht bitches bij elkaar, met allemaal verschillende problematiek. Niet handig om die bij elkaar te zetten en niet prettig om tussen te zitten. Ik denk dat een groep met vier jongens en vier meiden beter was geweest. Ze hebben me hier veel geleerd, maar een pleeggezin is beter: meer vertrouwen, een soort ouder. En dat je dan daar behandeling en therapie krijgt.

De communicatie tussen mij en de gezinsvoogd verloopt vaak niet goed. Ze zegt vaak niks te kunnen doen. Ja hallo, jullie hebben me uithuisgeplaatst. Jeugdzorg is al jaren bij ons betrokken. Maar ze hadden er beter niet kunnen zijn. Voor mijn ouders maken ze het moeilijker en voor de kinderen zijn ze er niet.”

3.2.2 Perspectief en behandeling

Jeugdprofessionals proberen door behandeling van de problematiek van het meisje en het bieden van perspectief, de motieven om weg te lopen op te heffen, motieven zoals het verlangen terug te gaan naar het ‘foute vriendje’ of netwerk.¹⁵ ‘Perspectief’ wordt hierbij breed opgevat, namelijk als het hebben van een zinvolle dagbesteding, het gevoel toe te werken naar een doel in het leven (bijvoorbeeld via onderwijs), het perspectief op een ‘normaal’ leven buiten de jeugdhulpinstelling, een stevig (familie)netwerk waardoor de jongere wordt ondersteund en waarop de jongere terug kan vallen en het perspectief van de residentiële hulp als onderdeel van een doorlopend proces (trajectbenadering).

Echter, door jeugdprofessionals is aangegeven dat de behandeling en het bieden van perspectief juist één van de grootste uitdagingen is. Behandeling slaat vaak niet meteen aan of sluit niet goed aan op de problematiek en perspectief is niet zo gauw gevonden en te realiseren. Ten slotte zijn er beleidsmatige obstakels die leiden tot gebrek aan continuïteit in behandeling en een onduidelijk perspectief.¹⁶

Behandelaar: “Perspectief krijgen is onderdeel van een lang traject. Soms gaan hier wel twintig weglooppogingen aan vooraf. De meiden zijn vaak vanaf hun vroege jeugd zo beschadigd, dat dit in de korte tijd in de instelling niet zomaar gerepareerd kan worden.”¹⁷

Amina (18), open en gesloten instellingen: “Toen ik veertien was werd ik voor een jaar uithuisgeplaatst. Toen werd ik na een half jaar weer overgeplaatst. Mijn moeder was ineens weg, ik zag haar nooit, ik kreeg geen verlof. Ik was niet mezelf, op school ging het mis. Ze hadden gewoon beter met mij moeten omgaan. Ik dacht, er gaat een dag komen dat ik definitief door het lint ga. Als het moet ga ik met stoelen gooien. Ik had niets te verliezen. Ik had geen doel. Toen ik vrijheden kreeg, ging ik werken als ik verlof had. Ik wilde dit voor mijzelf. Ik wilde geld. Ik wilde gewoon 800 euro op zak hebben.”

Sara (15), open instelling: “Ik had geen perspectief. Dit is een beetje een crisislek, maar ik kon nergens anders heen. Toen is het verblijf hier met nog zes maanden verlengd. Maar het voelt net alsof je geen toekomst hebt. Ik dacht: ‘Ik moet hier blijven. Ik draai helemaal door. Ik kan niet naar huis, niet naar school of stage, alles is afgelegen. Er is nergens anders plek voor mij.”

Ontbreken van onderwijs en dagbesteding

Geïnterviewde jeugdprofessionals en meisjes hebben ook het gebrek aan school en dagbesteding genoemd wanneer zij spraken over knelpunten in het realiseren van perspectief. Vaak kunnen jongeren niet naar school of geen volwaardige opleiding volgen en lukt het in weinig instellingen om onderwijs goed te organiseren.

15 Focusgroep jeugdzorg, 13 december 2017.

16 Focusgroep jeugdzorg, 13 december 2017.

17 Odette Montens, Juzt, 13 december 2017 (focusgroep jeugdzorg).

Ontbreken van netwerk en vangnet

Volgens jeugdprofessionals wordt het vinden en laten slagen van de behandeling en het perspectief sterk beïnvloed door de aan- of afwezigheid van een steunend (familie)netwerk en de samenwerking met ouders, ook tijdens het verblijf in de instelling. Niet alleen behandeling van het meisje is belangrijk, maar van het hele gezin door middel van systeemtherapie.¹⁸

BEHANDELAAR: “Het mooiste zou zijn dat er voor de meiden, op het moment dat er weer perspectief is, een netwerk is dat hen kan steunen. Maar als dat vangnet niet gevoeld wordt, is het lastig. Een goed netwerk en vangnet, daar staat of valt alles mee.”

De meisjes die zijn geïnterviewd voor deze quickscan komen uit probleemgezinnen, hebben een meer of minder intensief jeugdhulpverleden en kunnen thuis niet (goed) terecht.

JASMINE (15), OPEN INSTELLING: “Mijn ouders gingen scheiden en zij vochten altijd. Ik heb gezien hoe mijn moeder met een baksteen de tanden uit mijn vaders mond sloeg. Mijn ouders communiceerden altijd via mij. Op een gegeven moment trok ik mij terug, sloot mij af en verzon mijn eigen leven. Ik kreeg een tweede leven. Ik woon nu bij mijn vader, maar ik wil niet bij mijn vader of mijn moeder wonen. Dat is niet goed voor mij. Ik wil al jaren zelfstandig wonen. Als ik zestien jaar ben kan ik naar kamertraining. Daar wacht ik nu op.”

SARA (15), OPEN INSTELLING: “Mijn moeder en eigenlijk de hele familie, vond dat ik het huis uit moest. Ze vonden dat het zo niet langer kon. Als het langer door zou gaan, zou het slecht met mij aflopen. Ze vinden dat ik foute vrienden heb. Mensen hebben wel gedacht dat ik een loverboy had. Mijn moeder dacht dat ik aan de alcohol en drugs was. Dat is niet waar. Maar ze hebben nooit naar mij geluisterd. Ik weet zelf wat de waarheid is.

Mijn ouders zijn uit elkaar, ik ben thuis niet meer welkom en ik mag van mijn moeder ook mijn broertje en zusje niet zien. Niemand komt me hier bezoeken.”

LAILA (16), OPEN INSTELLING: “Ik had veel contacten met jongens. Ik kom uit een Marokkaans gezin. Ze wisten niet wat ik met die jongens deed, maar wel dat het niet goed was. Ik kreeg klappen thuis. Dat is ook de reden dat ik uit huis geplaatst ben. Op de meidengroep werd ik tenminste niet mishandeld. Ik ben nu tijdelijk weer bij mijn ouders. Ik word niet geslagen nu, maar het is niet goed. Ik zit niet rustig thuis. Iedereen doet alsof ‘ie superleuk en gezellig is. Maar langzaam stort het weer in.”

¹⁸ Focusgroep jeugdzorg, 13 december 2017.; Cleo Westermann, Family Supporters, 29 maart 2018.; Anke van Dijke, Raad van Bestuur Fier!, 14 juni 2018.

Ontbreken van trajectbenadering

Het ontbreken van een trajectbenadering wordt als knelpunt in de behandeling en het vinden van perspectief genoemd door jeugdprofessionals. Tevens is dit genoemd in het rapport van de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ), *De kwaliteit van de gespecialiseerde jeugdhulp aan slachtoffers van loverboys* (2018). Hierin stelt de Inspectie dat de behandeling van de complexe problematiek van slachtoffers van loverboys/mensenhandel vraagt om een langere behandelduur van gemiddeld zes maanden tot een jaar. Echter, gesloten instellingen hebben dikwijls te maken met relatief kortdurende machtigingen voor gesloten plaatsing. De instellingen kunnen in die gevallen de benodigde behandeling niet afmaken. De IGJ noemt ook dat jongeren die weten dat zij voor een korte periode binnen de gesloten instelling moeten verblijven over het algemeen minder gemotiveerd zijn om via de behandeling aan hun problematiek en toekomst te werken. De Inspectie stelt daarom dat voor deze kwetsbare doelgroep een trajectbenadering nodig is. “Hierbij worden de jeugdigen zo nodig eerst gesloten behandeld, om deze behandeling vervolgens in een open setting te kunnen afronden. Dit vraagt om een nauwe samenwerking tussen zowel de verwijzers en de jeugdhulpaanbieders als de jeugdhulpaanbieders onderling.”

Termijn van maatregel gesloten jeugdhulp

Gesloten jeugdhulp wordt ingezet om weglopen te voorkomen, maar een aantal geïnterviewden geeft aan dat de dieperliggende problematiek vaak niet kan worden aangepakt.¹⁹ Dit is vaak aan de orde aan het begin van de plaatsing of bij een kortdurende plaatsing. Een onduidelijke of kortdurende machtiging gesloten jeugdhulp brengt grote onrust in het bieden van behandeling aan (vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting. Soms wordt een machtiging voor spoedplaatsing van een maand afgegeven, die vervolgens nog twee keer met een maand verlengd kan worden. Dit zorgt voor onrust en gebrek aan perspectief. “Er is een strijd van: ‘Ik bouw iets op en dan wordt het weer afgebroken.’ Ze raakt hierdoor weer teleurgesteld.” Ook de instelling weet dan niet hoeveel tijd ze hebben om aan de problemen van het meisje te werken. Volgens de geïnterviewden ontstaat bij meiden veel meer duidelijkheid en perspectief wanneer meteen een machtiging gesloten jeugdhulp wordt afgegeven voor negen maanden of een jaar. Dit leidt tot minder weglopen.

Weglopen aan het begin en tegen het eind van de plaatsing

Geïnterviewde jeugdprofessionals hebben de ervaring dat meiden in het begin van de plaatsing in de instelling veel weglopen, als de behandeling nog niet of nog maar net is gestart en er nog geen (duidelijk) perspectief is. Vooral degenen die gesloten zijn geplaatst, hebben voor hun gevoel niets te verliezen. “Het is voor hen vaak uitzichtloos. Geen school, niet met de feestdagen naar huis, enzovoorts.” Voor meiden in een open instelling kan een eventueel overplaatsen naar een gesloten instelling een rol spelen in hun beslissing om wel of niet weg te lopen: “Als meiden weglopen uit een open instelling, is het risico dat ze daarna gesloten zullen worden geplaatst. Sommige meiden zullen zich daarom op een gegeven moment wel twee keer bedenken.”

Niet alleen in het begin, maar ook later in het traject kunnen meisjes nog weglopen. Er is dan vordering in de behandeling van het meisje gemaakt en er aan perspectief gewerkt, maar er is dan sprake van een terugval. Hoe langer een meisje in behandeling is, hoe meer vrijheden ze gaandeweg krijgt. Hoewel dit onderdeel is van het werken naar perspectief en zelfstandigheid, is dit ook een risico.

Een langzame re-integratie en toewerken naar meer vrijheden is nodig als een meisje van een gesloten naar een open instelling gaat of van gesloten instelling naar een leven buiten de instelling.

JEUGDPROFESSIONAL: “Het gebeurt nu wel dat een meisje tot achttien of achttien en een half jaar in een gesloten instelling verblijft en dan plotseling buiten staat. Of van een gesloten instelling plotseling naar een open instelling gaat. Dan gaat het vaak mis. Van gesloten naar open is vaak een te grote stap.”

¹⁹ Focusgroep jeugdzorg, 13 december 2017.

Een jeugdprofessional noemt dat schorsing van de maatregel gesloten jeugdhulp goed lijkt te werken. In dat geval kan een meisje naar een open instelling gaan, terwijl de maatregel gesloten plaatsing nog loopt. “Je kunt dan zeggen: ‘We gaan open proberen. Gaat het mis, dan kom je weer terug.’ Als het misgaat, is terugplaatsing naar de gesloten instelling snel mogelijk.” Deze professional stelt dat, wanneer een meisje in de gesloten instelling verblijft en iedere drie maanden wordt bekeken wat de mogelijkheden voor het meisje zijn, ook zou moeten worden bekeken of een open instelling mogelijk is.

Bed vergeven en overplaatsingen

Weggelopen meisjes blijven meestal twee à drie weken ondergedoken, omdat hun bed in de instelling dan wordt ‘vergeven’. Zij blijven echter wel als vermist opgegeven. Wanneer zij weer opduiken en door de politie worden aangetroffen, worden zij opnieuw in een instelling geplaatst. Dit is dan vaak een andere. “Zodra ze in andere instelling terechtkomen, kun je weer helemaal opnieuw beginnen.” Het zou voor het hulpverleningstraject beter zijn dat het meisje teruggaat naar de eerdere instelling, maar dat dit is vaak niet te realiseren omdat het huidige beleid is dat instellingen jongeren na twee weken uitschrijven. Volgens de behandelcoördinator van een gesloten jeugdhulpinstelling doet dat geen recht aan de situatie van het kind. Het moet geen administratieve overweging zijn, maar een inhoudelijke: is het in het belang van de jongere om terug te keren naar deze instelling of is een andere plek beter? Per cliënt moet gekeken worden of de termijn van twee weken moet worden opgerekt of het in de verwachting ligt dat de jongere terugkeert en of het passend is om terug te keren. De hulpverlening en de politie moeten wekelijks met elkaar overleggen, of de jongere bereikt kan worden en kan worden bewogen om terug te keren, of dat de jongere helemaal uit beeld is.²⁰

AMINA (18), OPEN EN GESLOTEN INSTELLINGEN: “Als ik wegliep, was ik meestal drie dagen weg. Ik ben ook weleens expres twee weken weggebleven zodat ik werd uitgeschreven. Soms zat ik dan bij mijn moeder. Kwamen ze mij met een versterkt team ophalen. Ik was een keer drie maanden fulltime weg. Ik wisselde steeds van nummer. Dan stond de politie voor de deur en klom ik uit het raam. Ik zorgde voor mezelf. Ik had mijn voogd maar drie keer gezien. Ik was boos, ik ging ze treiteren. Ik was weggelopen, maar dan belde ik mijn voogd op van: ‘Hoe willen jullie verder met me gaan? Wat gaan jullie nu met me doen?’

In een instelling was ik al heel ver met de verworven vrijheden. Toen kwam ik in een andere instelling terecht en moest ik helemaal weer opnieuw beginnen. Werd alles weer afgenomen. Ik moest weer zes weken helemaal opnieuw de periode zonder vrijheden doorlopen.”

BEHANDELAAR: “We moeten de meiden het gevoel geven dat ze altijd weer welkom zijn. Het liefst bij de ouders of een ander sociaal vangnet, maar ook bij de instelling.”

²⁰ Focusgroep jeugdzorg, 13 december 2017.; Telefonisch contact met Odette Montens, Juzt, 19 maart 2018.

3.3 Discussie over effectiviteit hulpaanbod

WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEKER RESIDENTIËLE JEUGDHULP:

“Je kunt een hoger hek om de instelling zetten, maar het vlammetje onder weglopen houdt je brandend.”²¹

Jeugdhulpinstellingen hebben de taak om (vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting effectief te beschermen en veiligheid te bieden. Daarbij hoort ook het voorkomen van weglopen. Zoals in voorgaande paragrafen beschreven, wordt weglopen enerzijds veroorzaakt door de problematiek en achtergrond van de jongeren en behandeling en verandering vraagt veel tijd. Weglopen kan om die reden niet altijd (meteen) worden voorkomen. Anderzijds gaven geïnterviewden aan te twijfelen over de effectiviteit van het hulpaanbod. Knelpunten in het vinden van perspectief, het bieden van behandeling en individuele begeleiding en het creëren van goed leefklimaat zijn naar voren gekomen. Daarom bestaat er discussie over de effectiviteit van het hulpaanbod.

3.3.1 Mate waarin gesloten jeugdhulp bescherming biedt

JEUGDPROFESSIONAL: “Gesloten instellingen zijn niet zo gesloten, dat een jongere daar niet wekomt.”²²

Als (vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting weglopen, kan dit zowel gebeuren in open als gesloten instellingen. Hoewel plaatsing in de gesloten jeugdhulp is bedoeld om weglopen te voorkomen, kan dat ook hier niet helemaal uitgebannen worden. Gesloten jeugdhulp is een civiele maatregel. Het is geen justitiële inrichting. Het doel is om naar perspectief te werken in de ‘normale wereld’, buiten. Daarom krijgt een jongere op een gegeven moment verlof, volgt onderwijs of een stage buiten de instelling en heeft de jongere een telefoon met toegang tot internet. Enerzijds brengen deze vrijheden het risico met zich mee dat de jongeren weglopen of niet terugkeren naar de instelling. Anderzijds is het ontbreken van perspectief en vrijheden één van de redenen voor de jongeren om weg te lopen. Dit vormt een dilemma.

RECHERCHKUNDIGE: “Ik vraag me af of de gesloten jeugdhulp in de huidige vorm wel doeltreffend genoeg is. Bijvoorbeeld het feit dat een jongere op school zonder toezicht via Facebook met mannen kan afspreken en vervolgens wegloopt...”²³

Een professional van een gesloten jeugdhulpinstelling geeft aan dat als meiden zelf een hulpvraag hebben, zij meestal niet weglopen en zij in de gesloten jeugdhulp effectief beschermd kunnen worden tegen de loverboy/mensenhandelaar. “Als het meisje daadwerkelijk slachtoffer is van seksuele uitbuiting en als het meisje daar iets mee wil, als zij aangifte wil doen, dan is de bescherming en veiligheid wel gegarandeerd in de gesloten jeugdhulp.”²⁴ Bij de meisjes die nog niet zo ver zijn, is het moeilijker om deze bescherming, ook in de gesloten jeugdhulp, te bieden.

21 Peer van der Helm, lector residentiële jeugdzorg, Hoge School van Leiden, 20 juni 2018.

22 Marleen Luimes, Intermetzo, 13 december 2017 (focusgroep jeugdzorg).

23 Mailwisseling met Rozemarie Teuben, politie Den Haag, 26 februari 2018.

24 Marleen Luimes, Intermetzo, 13 december 2017 (focusgroep jeugdzorg).

Inspectie van jeugdhulpinstellingen voor slachtoffers van seksuele uitbuiting.

In 2017 zijn door de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd dertien jeugdhulpaanbieders (open en gesloten instellingen)²⁵ geïnspecteerd die gespecialiseerde opvang en hulp bieden aan (vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting.²⁶ Deze instellingen zijn onder andere geïnspecteerd op het bieden van veiligheid, waar het voorkomen en adequaat reageren op vermissingen onderdeel van uitmaakt. Volgens de inspectie houden de professionals goed zicht op de veiligheid en beperken zij de veiligheidsrisico's voor deze jeugdigen. Ook stellen zij de veiligheid van de jeugdigen gedurende de hulpverlening centraal. Deze instellingen scoren voldoende op het afnemen van een risicotaxatie, het in kaart brengen van het risicovolle netwerk, het verloopplan, veiligheidsafspraken, verloopopbouw en verloopstatus (van begeleid naar onbegeleid).²⁷

De instellingen scoren voldoende op hun beleid om veiligheidsrisico's in te schatten en te beperken, maar of het weglopen en slachtofferschap daarmee effectief wordt voorkomen, is niet bekend. Ook in de geïnspecteerde instellingen komt het voor dat deze meisjes weglopen en gedurende hun vermissing of gedurende hun verloop slachtoffer worden van seksuele uitbuiting, jeugdprostitutie of verkrachting.²⁸ Bovendien worden (vermoedelijke) slachtoffers ook in andere instellingen geplaatst dan de dertien met specialistisch aanbod. Deze zijn niet meegenomen in de inspectie.

3.3.2 Passendheid van gesloten plaatsing en geschiktheid van de instelling

In 2018 heeft de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen zorgen geuit over het plaatsen van meisjes in de gesloten jeugdhulp naar aanleiding van seksueel geweld.²⁹ Ook enkele geïnterviewden geven aan dat plaatsing in de gesloten jeugdhulp niet altijd een passende oplossing is voor (vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting. Tevens geven zij aan dat het systeem op een andere manier zou moeten worden ingericht om de jongeren goede behandeling en perspectief te kunnen bieden. Een jeugdprofessional geeft aan dat gesloten jeugdhulp wordt ingezet om 'zorgen aan de buitenkant', zoals het weglopen, weg te nemen. "Maar de werkelijke problemen, de dieperliggende problematiek, kan er vaak niet worden aangepakt."³⁰ Een ander bevestigt dit:

JEUGDPROFESSIONAL: "Ik herken het beeld wel dat een meisje soms slechter uit de gesloten instelling komt dan ze erin ging. Er wordt nu wel meer aandacht besteed aan een plan voor toekomst en een veiligheidsplan. Dat is goed. Maar ik denk dat de grote groep vermoedelijke slachtoffers, die nu ook gesloten worden geplaatst, beter in de gewone hulpverlening terecht kan. Deze groep is groter dan de 'echte' slachtoffers. Meisjes kunnen ondanks problematiek al veel zelf. In de gesloten instelling wordt alles ineens voor haar gedaan, bepaald en gecontroleerd. Dit is slechts tijdelijk. Als ze weer buiten staan, zijn ze onthand."³¹

Een vertegenwoordiger van een gesloten instelling stelt dat gesloten jeugdhulp in sommige gevallen nodig is en de stevigheid biedt die sommige jongeren nodig hebben. Wel geeft de vertegenwoordiger aan dat de groepen kleiner zouden moeten om betere begeleiding te kunnen bieden.

25 Dertien jeugdhulpaanbieders hebben aangegeven deze hulp te bieden. Gesloten jeugdhulp: Horizon, De Koppeling, OG Heldringstichting, Pluryn – Intermetzo Zeist, Pluryn – De Hoenderloo groep, sjsj Almata, Transferium, Bijzonder Jeugdwerk. Open jeugdhulp: De Rading, Fides, Fier, Timon, Sterk Huis, Jeugdformaat.

26 IGJ (2017).; IGJ (2018).

27 IGJ (2018).

28 Focusgroep jeugdzorg, 13 december 2017.; Mailwisseling met Floor 't Sas, De Koppeling, 15 januari 2018.; Algemeen Dagblad (2018).; De Gelderlander, Dossier "Heldringstichting".

29 Uit onderzoek van het Bureau van de Nationaal Rapporteur blijkt dat 85% van de meisjes in gesloten jeugdhulp is geplaatst naar aanleiding van seksueel geweld. NRM (2018).

30 Jennelie Middag, De Rading, 13 december 2017 (focusgroep jeugdzorg).

31 Marleen Luimes, Intermetzo, 13 december 2017 (focusgroep jeugdzorg).

VERTEGENWOORDIGER GESLOTEN INSTELLING: “Zolang als de wereld bestaat, zijn er meiden in afhankelijkheidsrelaties. Deze meiden vinden zelf echt dat het gaat om een goede relatie. Het is een goed idee om deze meiden hier een tijdje van af te sluiten. Ideaal zou zijn om groepjes van drie à vijf jongeren gewoon in de wijk op te vangen. Maar soms is gesloten jeugdhulp een noodzakelijk kwaad. Dan zou een groep met vijf jongeren en twee begeleiders het best zijn. Ik durf wel te zeggen dat dit de behandeltijd aanzienlijk zou verkorten. Nu staan er twee begeleiders op een groep van acht à tien jongeren. Dat gaat niet.”³²

Volgens Peer van der Helm, lector residentiële jeugdzorg, is gesloten jeugdhulp niet bedoeld en niet geschikt voor het behandelen van de grote aantallen jongeren die er geplaatst zijn. De gesloten jeugdhulpinstellingen kunnen ook niet alle problematiek behandelen. Volgens Van der Helm zijn niet alle (open en gesloten) instellingen voldoende gespecialiseerd in het bieden van behandeling aan (vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting. In een specialistische instelling zou door betere behandeling, eerder een goed perspectief worden gerealiseerd. Sterker: gespecialiseerde instellingen zouden volgens Van der Helm ertoe kunnen leiden dat gesloten jeugdhulp niet meer nodig is.

3.3.3 Knelpunten in het realiseren van gespecialiseerde zorg

Als knelpunten in het realiseren van gespecialiseerde zorg worden de decentralisatie van de jeugdzorg, bezuinigingen en personeelwisselingen genoemd. Jeugdhulp, zowel de jeugdprofessionals als de instellingen, hebben een tekort aan middelen en capaciteit om kleinschaliger en meer individuele begeleiding te geven. Jeugdprofessionals hebben daarvoor een te hoge caseload en instellingen hebben te weinig middelen om het aantal kinderen per groep naar beneden te brengen en daarop voldoende begeleiders te behouden. Daarnaast wordt concurrentie tussen instellingen genoemd en gemeentelijk beleid. “Gemeenten willen een jongere liever in de eigen gemeente plaatsen. Op zich begrijpelijk, want daarmee houd je een jongere dichtbij huis. Aan de andere kant, een jongere moet de beste behandeling voor de specifieke problematiek kunnen krijgen, ook als die daarvoor naar een andere regio moet.”³³ Ook de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd noemt in *De kwaliteit van de gespecialiseerde jeugdhulp aan slachtoffers van loverboys* (2018) dat (vermoedelijke) slachtoffers nog onvoldoende worden doorverwezen naar de gespecialiseerde jeugdhulp. De Inspectie stelt dat het van belang is dat gemeenten weten wie gespecialiseerde aanbieders zijn en dat de hulp vanwege de benodigde specialistische kennis en deskundigheid bovenregionaal is georganiseerd.

³² Vertegenwoordiger van Transferium, 16 februari 2018.

³³ Peer van der Helm, lector residentiële jeugdzorg, Hogeschool van Leiden, 20 juni 2018.

4. WEGLOPERS TERUGVINDEN EN (HERHAALD)

SLACHTOFFERSCHAP VOORKOMEN

Dit hoofdstuk bespreekt in hoeverre de aanbevelingen van de Nationale Ombudsman en de Commissie Azough wat betreft het terugvinden van weglopers zijn opgevolgd. Welke knelpunten er nog zijn in het reageren op weglopers en waar nog (aanvullende) verbetering nodig is. Er wordt gekeken naar de werkwijze van de politie en jeugdhulpinstellingen afzonderlijk, maar het overkoepelende thema is vooral de samenwerking tussen deze partijen. Dit komt terug in alle fases van de vermissing: het melden van een vermissing, de acties gedurende de vermissing, het terugbrengen van de jongere en de terugkoppeling van informatie als de jongere weer terecht is. Uit de gesprekken met politie en jeugdhulp voor deze quickscan blijkt dat eerder gesignaleerde knelpunten nog niet zijn weggenomen. De aanbevelingen die zijn gedaan door de Nationale Ombudsman en de Commissie Azough zijn dan ook nog actueel.

4.1 Registratie en opvolging van vermissingen door politie

In 2013 concludeert de Ombudsman dat het bij de politie ontbreekt aan een landelijke en uniforme werkwijze bij vermissingen. Ook met het registreren van vermissingen wordt niet uniform omgegaan en cijfers ontbreken over de aard en omvang van vermissingen. De Ombudsman adviseert de politie om een landelijke en uniforme werkwijze in te voeren voor de meldingen van vermissingen uit instellingen met een landelijke registratie.

Deze aanbeveling is deels gerealiseerd nu sinds 2016 vermissingen door de meeste grote instellingen worden gemeld via het formulier op de website van de politie Vermissing van personen uit instellingen. Het systeem is echter niet zodanig ingericht dat er een specifiek overzicht van vermissingen en problematiek ontstaat. Na de melding wordt de vermissing alsnog in het regionale registratiesysteem (Basisvoorziening Handhaving (BVH)) van de politie ingevoerd waarin het overzichtelijk opnemen van specifieke kenmerken van de minderjarige en de problematiek niet mogelijk is.

Volgens de vertegenwoordiger van het Landelijk Bureau Vermiste Personen (LBVP) van de politie is de registratie van vermissingen één van de belangrijke knelpunten bij de politie in de aanpak. De wijze van registreren staat een goede opvolging van de zaak in de weg. De redenen en omstandigheden van de vermissing, de ontwikkelingen gedurende de zaak en de omstandigheden waarin het meisje is aangetroffen worden niet altijd ingevuld. Ook als dit wel wordt ingevuld, gaat het om ongeordende informatie in een vrij tekstveld. Belangrijke informatie raakt verloren. Over het verloop en de afloop van de zaak kan dan niet goed worden teruggekoppeld. Bovendien, wanneer een meisje dan nogmaals wegloopt, ontbreekt (overzichtelijke) informatie over de vorige keer, waarop geacteerd kan worden. “We missen hiermee de mogelijkheid om te kunnen leren van de vorige keren dat het meisje is weggelopen.”³⁴

Ten behoeve van een adequate opvolging van de zaak, zou het volgens de vertegenwoordiger van het LBVP een grote verbetering opleveren als het systeem de gebruiker zou ondersteunen in het proces van het onderzoek, met suggesties, uitleg en herinneringen om een bepaalde actie de ondernemen. “Ook volgens de Coördinator Vermiste Personen in Groningen blijven zaken van vermissingen zweven of liggen. In Groningen loopt er nu een regionale pilot om vermissingen in het programma voor Betere Opsporing door Sturing op Zaken (het zogenaamde BOSZ-programma) te zetten. Daarmee wordt de zaak nu aan een dossiereigenaar gekoppeld en gemanaged door een dossiermanager. Er is hierdoor in ieder geval één persoon aangewezen voor de afhandeling van de zaak, om te voorkomen dat de zaak blijft liggen.”³⁵

³⁴ Carlo Schippers, LBVP, 20 december 2017.

³⁵ Specialist Vermiste Personen en Coördinator Vermiste Personen, politie Noord-Nederland, 4 januari 2018.

4.2 Overkoepelend: samenwerking tussen politie en jeugdhulp

De Ombudsman (2013) pleit voor landelijke afspraken over de werkwijze bij vermissingen. Het gaat hierbij om de verdeling van taken en verantwoordelijkheden en het begrijpen van wat jeugdhulp en politie/OM van elkaar nodig hebben om een minderjarige zo snel mogelijk weer terug te vinden. In het Actieplan (2014) van de Commissie Azough staat dat betrokken partijen alle informatie inzake een vermissing zo snel mogelijk moeten delen, door middel van bijvoorbeeld een 'zorgtafel', waarin diverse instanties rond slachtoffers van loverboys/mensenhandel samenwerken, of door middel van vaste contactpersonen. Zo'n samenwerking zou de informatiekloof tussen jeugdhulp en politie/OM kunnen overbruggen.

In gesprekken voor deze quickscan met politie en jeugdhulp komt ook naar voren dat er vaak sprake is van twee verschillende werelden. Jeugdhulp aan de ene kant en politie en OM aan de andere kant, waar de beide partijen elkaar niet goed weten te vinden. Zowel politie als jeugdhulp geven over elkaar aan dat verantwoordelijkheden niet duidelijk zijn en dat zij het gevoel hebben dat zaken 'over de schutting' worden gegooid. Regelmatig met elkaar om de tafel gaan wordt door zowel jeugdhulp als politie genoemd om de samenwerking te verbeteren en elkaars rol, mogelijkheden en taakverdeling beter te begrijpen. Zo geeft een jeugdprofessional van Intermetzo aan dat zij in één van hun regio's een goede samenwerking hebben gerealiseerd met het Team Mensenhandel en met het Centrum Seksueel Geweld. Daardoor kan er snel 'geschakeld' worden. "Er zijn nu duidelijkere afspraken met de politie over hoe wij ze kunnen inzetten. Andersom weten zij beter wat wij van ze verwachten." Transferium en de politie hebben ook een sterke samenwerking gerealiseerd, de instelling heeft nu een vaste contactpersoon bij de politie. Naast Intermetzo in Zeist en Transferium in Heerhugowaard zijn er nog andere instellingen die aangeven een goede samenwerking met de politie te hebben, zoals De Koppeling in Amsterdam en Fier! in Leeuwarden.

Volgens Jeugdzorg Nederland werken de instellingen die een specialistisch aanbod hebben voor (vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting in een aantal regio's aan het opbouwen van samenwerking met de politie. Jeugdzorg Nederland vermoedt dat de samenwerking tussen politie en instellingen vooral een aandachtspunt is voor instellingen die zich niet per se richten op deze doelgroep, maar wel (vermoedelijke) slachtoffers in huis kunnen hebben.³⁶

De aanbevelingen van de Ombudsman en de Commissie Azough lijken nog niet in alle regio's opgevolgd. Niet overal is een sterke samenwerking wat betreft het reageren op vermissingen gerealiseerd, bijvoorbeeld door middel van een zorgtafel, casusoverleg bij Veilig Thuis of door het instellen van vaste contactpersonen. Ook waar dit wel is gebeurd, geven politie en jeugdhulpinstellingen aan dat de samenwerking broos is, afhankelijk van personen en dat blijvend onderhoud nodig is. Niet alleen samenwerking tussen politie en jeugdhulp is belangrijk in het reageren op vermissingen uit instellingen van (vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting. Door jeugdprofessionals is tevens aangegeven dat in geval van deze vermissingen verbinding zou moeten worden gezocht tussen de politie die zich bezighoudt met de vermissing en de teams Mensenhandel en Zeden. De verbinding tussen de verschillende teams is er op dit moment niet. Knelpunten in de samenwerking gedurende verschillende fases van de vermissing komen in de volgende paragrafen aan de orde.

4.3 Urgentiebepaling

4.3.1 Urgentiebepaling door de politie

Er zijn twee categorieën van vermissingen: urgente en overige vermissingen. Bij een urgente vermissing zal de politie volgens protocol door het onrustwekkende karakter onmiddellijk (opsporings)actie ondernemen. Zo zorgen volgens het protocol de vermoedelijke omgang van een vermiste jongere met een crimineel netwerk (zoals ook een loverboy/mensenhandelaar) en de plaatsing met een rechterlijke machtiging van een persoon in een instelling voor een urgente vermissing. Ook iemand met een verstandelijke beperking die direct hulp nodig heeft, valt onder de categorie urgent.

³⁶ Caroline Verkerk (afdelingshoofd Zorgbeleid) en Carola Bodestaff (beleidsadviseur Zorgbeleid), Jeugdzorg Nederland, 21 december 2017.

Als grootste knelpunt in het reageren op weglopers, is in het rapport van de Ombudsman aangegeven dat vermissingen uit een gesloten instelling door de politie vaak worden beoordeeld als een ‘overige vermissing’ en dat deze vermissingen daarmee weinig prioriteit krijgen. De politie maakt deze beoordeling omdat deze jongeren vaak weer terugkomen en de politie heel veel meldingen uit instellingen krijgt terwijl de capaciteit ontbreekt om deze vermisten actief op te sporen. Dit probleem is ook nu nog aan de orde, zo blijkt ook uit recent onderzoek van de politie in Den Haag (2018).³⁷ De politie geeft aan dat soms het idee bestaat dat het kennelijk niet zo erg is als de jongere ‘vrij rondloopt’, omdat in de beleving van de politie jongeren vrij makkelijk kunnen weglopen uit gesloten instellingen of met verlof mogen. Ook bestaat de indruk bij de politie dat soms wel heel snel het woord ‘loverboy’ wordt geroepen. “Het zal wel meevallen,” denken ze. Dan gaan andere meldingen voor.³⁸

Jongeren keren inderdaad vaak na enige uren of dagen vanzelf weer terug, maar dat er in de tijd van vermissing wel van alles gebeurd kan zijn met zo’n jongere, blijkt ook uit onderzoek van de politie in Den Haag (Teuben 2018). Drie van de vier meisjes die in dit onderzoek in Den Haag zijn gevolgd, zijn geplaatst in een gesloten instelling en hebben een licht verstandelijke beperking. Zij hebben alle drie tijdens hun vermissing (herhaaldelijk) te maken gehad met zedenmisdrijven en één meisje zou deel uitmaken van een groep jongens die bekend staat meisjes in prostitutie te brengen. Deze elementen zouden volgens de procedure van de politie leiden tot het categoriseren van de vermissing als urgent. Toch werden de vermissingen als ongevaarlijk beschouwd. In dit onderzoek van de politie in Den Haag is daarom geconcludeerd dat de politie niet conform eigen procedure heeft gehandeld.

4.3.2 Urgentie meegeven door jeugdhulp

De Ombudsman (2013) heeft aanbevolen dat politie en instellingen beter gaan samenwerken in de urgentiebepaling. In interviews voor deze quickscan geeft de politie aan dat de jeugdprofessional of de jeugdhulpinstelling vaak zelf geen urgentie meegeven bij de melding of de aangegeven urgentie niet onderbouwen. Niet alle instellingen hebben een (duidelijk) vermissingsprotocol. De politie zegt in de praktijk regelmatig te zien dat vermissingen alleen maar gemeld worden als: “Jongere X is vermist.” Verder wordt over de zorgen niets of nauwelijks iets gezegd. Door de instelling wordt op het meldingsformulier niet altijd vermeld dat er sprake is van een jongere met een licht verstandelijke beperking of een slachtoffer van een loverboy/mensenhandel. Soms wordt gevaar voor de vermiste benoemd als ‘mogelijke contacten met loverboy’, maar waarop dat is gebaseerd, wordt dan niet vermeld. Wanneer weinig concrete informatie wordt gegeven waarmee de politie aan de slag kan, is de kans klein dat de politie de vermissing aanmerkt als urgent. Teuben (2018) doet daarom in haar onderzoek de aanbeveling dat de politie in haar meldingsformulier vragen opneemt met betrekking tot slachtofferschap van loverboyproblematiek/seksuele uitbuiting, zodat jeugdinstanties de urgentie beter onderbouwen en de politie een betere of juiste inschatting kan maken. In navolging van de Ombudsman, wordt door Teuben in 2018 opnieuw aanbevolen de jeugdinstanties een grotere stem te geven in de urgentiebepaling bij verdwijningen van jongeren.

4.3.3 Regionale afspraken

Er zijn geen landelijke afspraken gemaakt, zoals de Ombudsman heeft aanbevolen, over de samenwerking in de urgentiebepaling. Wel hebben jeugdhulpinstellingen, zoals Intermetzo en Transferium, met de politie regionaal afspraken gemaakt over de urgentiebepaling en prioritering. Zij geven aan dat dit meestal goed werkt.

Bij Intermetzo wordt gewerkt met een ‘stoplichtsysteem’ bij het melden van een vermissing. ‘Groen’ betekent geen risico. (Potentiële en vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting gaan op ‘rood’. Deze ‘toewijzing’ gebeurt in overleg met de politie. “Maar het kan zomaar zijn dat er drie à vier dagen niks gebeurt. De politie is zo ontzettend druk.”³⁹

37 Teuben (2018).

38 Carlo Schippers, LBVP, 20 december 2017.; Specialist Vermiste Personen en Coördinator Vermiste Personen, politie Noord-Nederland, 4 januari 2018.; Mailwisseling met Rozemarie Teuben, politie Den Haag, 26 februari 2018.

39 Marleen Luimes, Intermetzo, 13 december 2017 (focusgroep jeugdzorg).

VERTEGENWOORDIGER VAN EEN GESLOTEN INSTELLING:

“Wij hebben met elkaar afgesproken hoe een vermissing moet worden opgepakt: welke vermissing gemeld wordt en welke niet, dat er een goede foto bij de melding moet, enzovoorts. Een goed werkende afspraak is dat we, onder andere door middel van een risicotaxatie vooraf, wegen wie we melden bij de politie. Dit staat al in het behandelplan. De meeste jongeren komen later terug van verlof dan afgesproken, in de meeste gevallen 3 uur later. Dan heb je een heleboel op touw gezet voor niets, dus we wachten 24 uur. Maar niet bij de jongeren die in de risicotaxatie hebben staan dat weglopen een groot risico is. Bij deze jongeren melden wij de vermissing direct bij de politie. Soms is het zo dat een jongere vier keer is weggelopen in drie weken en elke keer als vermist wordt opgegeven. Dit is heel vervelend voor de politie, maar ze gaan er toch op af omdat ze weten dat wij met een reden melden.”⁴⁰

Voor Transferium is door de politie een vaste contactpersoon aangesteld, tevens Coördinator Vermiste Personen. De werkafpraak – geen protocol – is dat zowel Transferium als de contactpersoon altijd voor elkaar bereikbaar zijn.

4.4 Signalement meegeven

De Ombudsman stelt in zijn aanbevelingen in 2013 dat instellingen altijd in staat moeten zijn om bij de melding van een vermissing een duidelijk signalement met een foto te geven. Voor deze quickscan heeft de politie aangegeven dat het nog voorkomt dat een instelling geen foto heeft van de weggelopen jongere of zegt dat ze die in verband met privacy niet mogen delen. Een signalement is ook weleens (te) beperkt: “Een meisje met blond haar en gaten in haar spijkerbroek”. Een *good practice* die de Coördinator Vermiste Personen in Groningen noemde, is die van een instelling waar de begeleiding voordat het meisje de deur uitgaat een foto maakt. “Als je de deur uitgaat, wil ik zeker weten dat je terugkomt. En als je niet terugkomt, wil ik een recente foto van je kunnen geven.”⁴¹

4.5 Gedurende de vermissing

Om een vermiste jongere uit een instelling zo snel mogelijk terug te vinden, hebben de Ombudsman en Commissie Azough gesteld dat de politie en de instelling elkaar goed moeten informeren over de ontwikkelingen gedurende een vermissing. Het delen van informatie is ook door geïnterviewden genoemd als knelpunt. Beide partijen houden elkaar niet goed op de hoogte over ontwikkelingen gedurende de vermissing. Ook moet de taakverdeling duidelijk zijn. Gedurende de vermissing zien de politie en OM wel eens dat de instelling zelf geen actie meer onderneemt om de jongere terug te vinden. Een aantal jeugdhulpinstellingen geeft aan echter contact te blijven zoeken met het meisje en haar omgeving om haar terug te laten komen. Ook wat dit betreft is er sprake van regionale verschillen.

4.6 Terugbrengen, terugkoppeling en terugkeergesprek

De Ombudsman (2013) en Commissie Azough (2014) stellen dat de samenwerking moet worden verbeterd wanneer de jongere is teruggevonden. Het gaat hier over terugbrengen, terugkoppeling en nazorg.

⁴⁰ Vertegenwoordiger van Transferium, 16 februari 2018.

⁴¹ Specialist Vermiste Personen en Coördinator Vermiste Personen, politie Noord-Nederland, 4 januari 2018.

4.6.1 Terugbrengen en terugkoppeling

VERTEGENWOORDIGER LBVP: “Ze moeten niet de politie laten rijden. Die heeft niet altijd de capaciteit om het meisje meteen terug te brengen of om naar het andere eind van het land te rijden. We fungeren nog te vaak als taxibedrijf. En dan is ze de volgende dag weer weg. Bovendien, als de politie niet de capaciteit heeft om het meisje terug te brengen, dan is er het risico dat ze een meisje moet vasthouden op het bureau. Een onwenselijke situatie.”⁴²

Het terugbrengen van de jongere naar de instelling en de terugkoppeling geven aanleiding tot ergernissen bij zowel politie als jeugdhulp. Uit gesprekken met jeugdprofessionals en politie blijkt dat beide partijen van elkaar verwachten de teruggevonden jongere terug te brengen naar de instelling. De politie ziet graag dat de instelling het meisje zelf ophaalt wanneer zij weten waar zij verblijft. Volgens een jeugdprofessional zegt de politie soms: “Als je weet waar ze is, waarom gaan jullie dan niet zelf langs.” Maar de jeugdhulp is niet bevoegd tot terughalen en zij hebben ook geen middelen om in te grijpen, mocht de situatie uit de hand lopen.⁴³

In gesprekken voor deze quickscan geven jeugdprofessionals en politie aan dat een goede terugkoppeling van elkaar ontbreekt wanneer het meisje is teruggevonden en teruggebracht. Enerzijds heeft de politie niet altijd de kennis om signalen mensenhandel op te pikken. Anderzijds worden deze niet of niet snel genoeg met de instelling gedeeld. Andersom informeert de instelling zelf ook niet altijd bij de politie naar de omstandigheden waarin het meisje is aangetroffen of brengt zij de politie op de hoogte van informatie die het meisje later met de instelling deelt. Terugkoppeling wordt ook belemmerd omdat zowel politie als jeugdinstanties zeggen wegens opsporingsbelang of beroepsgeheim informatie te kunnen delen.

4.6.2 Terugkeergesprek

De Ombudsman adviseert een terugkeergesprek te voeren met de jongere, waaruit door zowel de politie als de jeugdhulpinstelling lessen geleerd kunnen worden voor als de jongere nog eens wegloopt. Ook zou met deze informatie herhaald weglopen kunnen worden voorkomen of beperkt als de aanleiding voor weglopen kan worden weggenomen.⁴⁴ Volgens de Coördinator Vermiste Personen in Groningen staat in de richtlijnen vermissingen van de politie dat er bij terugkeer een eindgesprek plaatsvindt met de politie, maar dit gebeurt zelden in geval van weglopers uit instellingen. Niet alleen is voor de politie het hoge aantal vermissingen vanuit gesloten instellingen een probleem voor wat betreft de opsporing, ook is er geen tijd voor een evaluatiegesprek met de jongere na afloop van de vermissing. Volgens een jeugdprofessional zou het goed zijn wanneer de politie samen met de instelling het weggelopen meisje ophaalt. Vervolgens kunnen de politie en de instelling samen met haar in gesprek over waarom zij is weggelopen. Wat er aan de hand is, wat de instelling en de politie beter kunnen doen en hoe weglopen voorkomen kan worden: “Als je een goede band hebt met de jongere, dan komt hij of zij wel met verhalen. Je moet investeren in de relatie.”⁴⁵

42 Carlo Schippers, LBVP, 20 december 2017.

43 Vertegenwoordiger van Transferium, 16 februari 2018.; Marleen Luimes, Intermetzo, 13 december 2017 (focusgroep jeugdzorg).

44 De Nationale Ombudsman (2013).

45 Politie Heerhugowaard, Coördinator Vermiste Personen en contactpersoon van Transferium, 16 februari 2018.; Cleo Westermann, Family Supporters, 29 maart 2018.

Good practice: return interview

In Engeland en Wales is het verplicht de jongere een terugkeergesprek aan te bieden. Binnen 72 uur en met een onafhankelijke partij, dus niet met de politie of reeds betrokken hulpverlening. Doel is om te onderzoeken welke schade de jongere heeft geleden, de redenen voor het weglopen te begrijpen, de jongere zich veilig te laten voelen, alternatieven te bieden om een volgende keer weglopen te voorkomen en informatie te geven hoe zij veilig kunnen blijven als ze wel weg willen lopen. Een assessment wordt gemaakt van het risico dat de jongere weer wegloopt (individuele en familieomstandigheden, motieven om weg te lopen, bestemmingen en 'vrienden', omstandigheden waarin het kind is gevonden, karaktereigenschappen en factoren als LVB en depressie, enzovoorts). Een veiligheidsplan wordt gemaakt en getracht wordt de oorzaken van het weglopen weg te nemen. Het gesprek levert tevens intelligence: trends en patronen (zoals het weglopen uit een bepaalde instelling) en 'hotspots' van activiteiten in een bepaald gebied (gangs, criminele activiteiten, uitbuiting).⁴⁶

4.7 Aanpak van ouders

Wat betreft het voorkomen van (herhaald) weglopen en het reageren op weglopen, zijn eerder geen aanbevelingen gedaan over de aanpak van de ouders: degenen die de meisjes weglokken uit instellingen of ze op staan te wachten als zij op verlof gaan en die de meisjes gedurende hun verlof of als zij zijn weggelopen onderdak bieden en misbruiken. Geïnterviewden onder jeugdprofessionals en de politie hebben de aanpak van ouders als aanvullende aanbeveling genoemd. Zij hebben het gevoel dat het wat betreft de aanpak 'dweilen met de kraan open' is. Volgens de vertegenwoordiger van het Landelijk Bureau Vermiste Personen wordt er nu vrijwel niet opgetreden tegen onttrekking aan het gezag. Terwijl het regelmatig voorkomt dat een meisje bij een oudere jongen of man onderdak vindt en het voor deze man ook niet de eerste keer is dat hij een weggelopen meisje onderdak biedt. Daarnaast komt het regelmatig voor dat er niet wordt opgetreden in geval van een mogelijke zedenzaak. Zoals wanneer een meisje onderdak heeft gevonden bij een oudere man, of geld, drugs en eten krijgt, in ruil voor seks.⁴⁷

⁴⁶ Bron: Department for Education. *Statutory guidance on children who run away or go missing from home or care* (2014).; telefonisch gesprek met Shaun Polley van Missing People UK, Sussex, 22 februari 2018.

⁴⁷ Carlo Schippers, LBVP, 20 december 2017 en 20 februari 2018

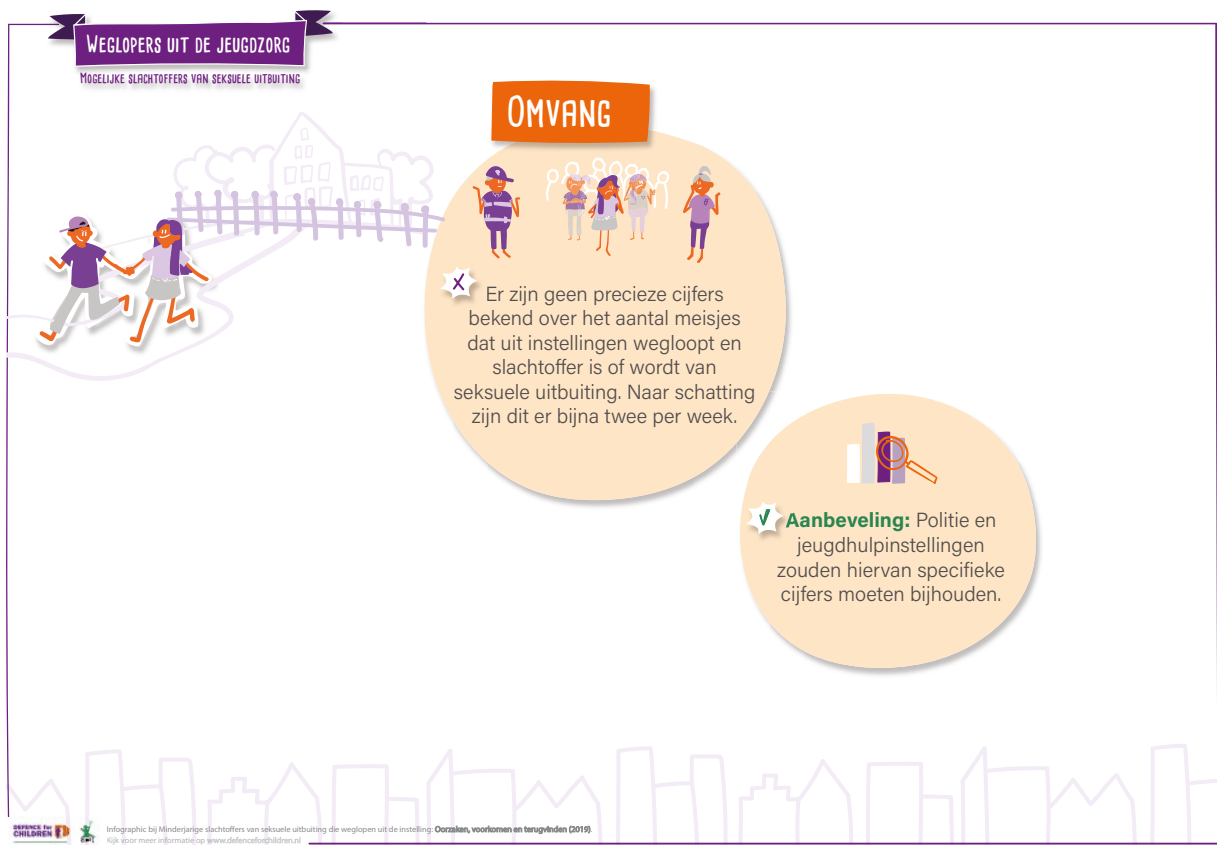

5. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

5.1 Risico's en aantallen

CONCLUSIE: Meisjes die weglopen uit jeugdhulpinstellingen zijn kwetsbaar om gedurende de vermissing (opnieuw) slachtoffer te worden van delicten als seksuele uitbuiting, jeugdprostitutie en verkrachting. Echter, er zijn echter geen precieze en specifieke aantallen hierover bekend. Noch jeugdhulpinstellingen noch de politie houden precieze cijfers van vermissingen bij. Daarnaast worden registraties van vermissingen niet bijgehouden naar specifieke problematiek van de vermiste jongere of naar de calamiteiten die zich hebben voorgedaan gedurende de vermissing.

AANBEVELING: Om te komen tot een aanpak van de problematiek moet er meer inzicht komen in de omvang van vermissingen uit instellingen van slachtoffers van seksuele uitbuiting. Dit betreft zowel het aantal vermissingen als de strafbare feiten zoals mensenhandel en jeugdprostitutie waarvan het meisje ten tijde van de vermissing slachtoffer is geworden. De jeugdhulpinstellingen en de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd moeten hier specifieke cijfers en gegevens van bijhouden. Ook de politie moet zorgen voor een systeem waarin vermissingen beter kunnen worden geregistreerd en waardoor er beter inzicht komt in deze vermissingen. Dit geeft beter zicht op de omvang van de problematiek en draagt mogelijk bij aan het achterhalen van oorzaken van weglopen waarvoor oplossingen kunnen worden bedacht.

5.2 Oorzaken van weglopen en weglopen voorkomen

CONCLUSIE: Meisjes die (vermoedelijk) slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting zijn bijna zonder uitzondering kwetsbaar. Het risico is groot dat zij (opnieuw) misbruikt worden. Daarnaast bestaat het gevaar dat ze zichzelf iets aandoen. Daarom willen we het weglopen van deze jongeren graag voorkomen. Onder andere kan om het weglopen te voorkomen de maatregel gesloten jeugdhulp worden opgelegd. Echter, ook gesloten jeugdhulp heeft niet de mogelijkheid om minderjarigen te allen tijde te beletten weg te lopen. Tevens is het opbouwen van verlot buiten de instelling onderdeel van de behandeling en het werken aan perspectief. Daarom is het belangrijk dat de oorzaken van weglopen worden achterhaald.

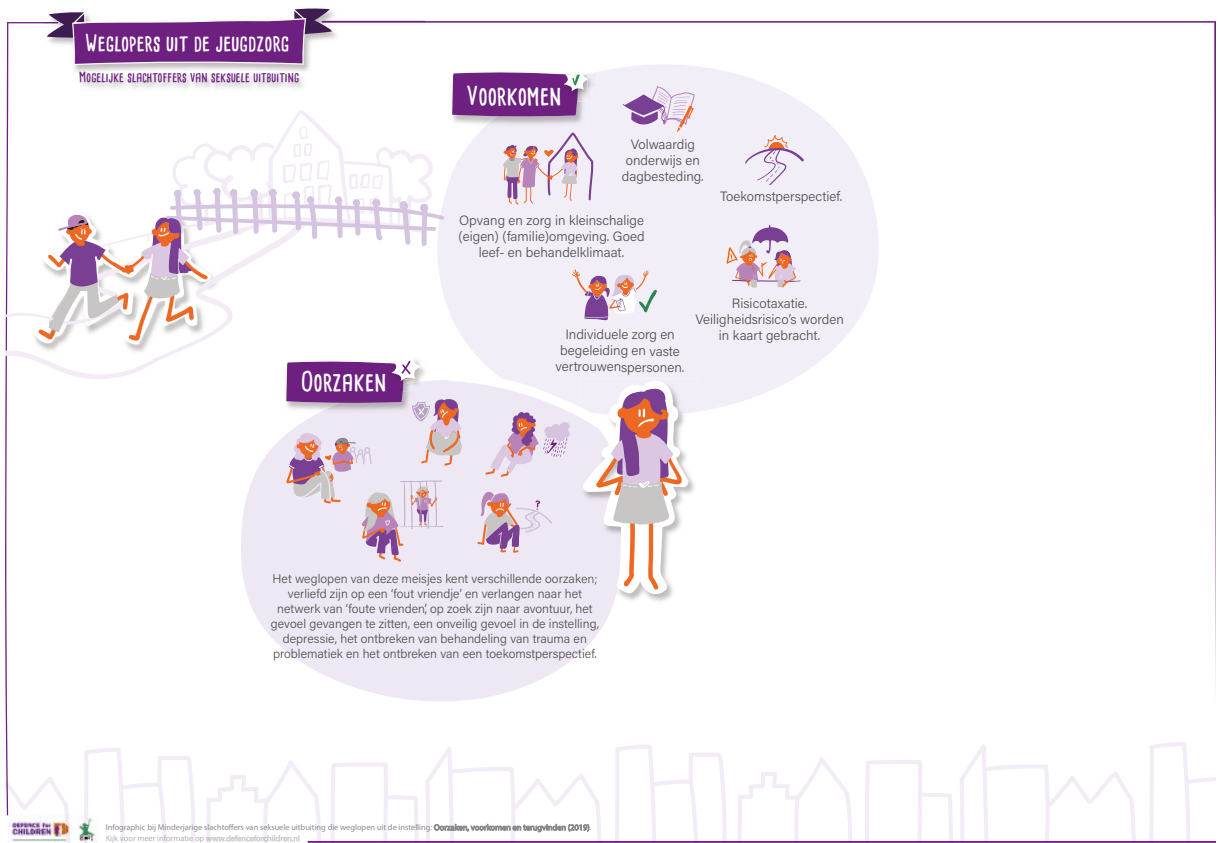
Er zijn verschillende factoren genoemd die leiden tot weglopen, zowel op het niveau van het meisje en haar netwerk, als op institutioneel niveau. Oorzaken van weglopen zijn onder andere drang naar het vriendje en het netwerk en drang naar vrijheid en verzet tegen opsluiting. Op institutioneel niveau noemen geïnterviewde jongeren de sfeer (bijvoorbeeld ruzie, bedreiging en geweld tussen jongeren onderling) en bejegening (straf, verdere inperking van vrijheden, niet gezien en niet gehoord worden) in de instelling als redenen om weg te lopen.

De paradox is, dat enkele oorzaken van weglopen te vinden kunnen zijn in de jeugdhulpinstelling, waar weglopen juist getracht wordt te voorkomen. Zo kan de geslotenheid van een instelling bijdragen aan een negatief leefklimaat, wat weglopen veroorzaakt. Als belangrijkste en overkoepelende reden voor weglopen wordt veelal het ontbreken van perspectief (“Ik had geen doel”) en het niet aanslaan of aansluiten van de behandeling van de jongere genoemd. Al deze oorzaken zijn onderling van invloed op elkaar. Het ontbreken van perspectief kan ertoe leiden dat de behandeling niet goed aanslaat. Wanneer de jongere niet tijdig of niet de juiste behandeling ontvangt, is dat een obstakel om tot perspectief te komen. Gebrek aan perspectief en behandeling kan leiden tot een negatief leefklimaat in de instelling en een negatief leefklimaat kan leiden tot gevoelens van uitzichtloosheid. Het ontbreken van perspectief en behandeling en een negatief leefklimaat kunnen ertoe leiden dat teruggaan naar een fout vriendje of netwerk aantrekkelijker wordt.

Er is daarom discussie of de meeste (vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting wel in gespecialiseerde zorgvoorzieningen terecht komen, of de geboden opvang en hulp voldoende effectief is en of de huidige inzet van gesloten jeugdzorg bij deze problematiek effectief en dus gerechtvaardigd is.

AANBEVELING: Omdat de risico's van weglopen voor kinderen in de jeugdhulp, met name meisjes die daar zijn geplaatst met het doel om ze te beschermen tegen seksuele uitbuiting en misbruik, groter zijn in vergelijking met kinderen die niet in de jeugdzorg zitten, is aandacht voor dit probleem dringend geboden. Weglopen lossen we niet op door hogere hekken of minder verlof. Hogere hekken of het beperken van verlof kunnen weglopen niet voorkomen. Een belangrijke sleutel lijkt te liggen bij een goed leef- en behandelklimaat in de instelling. Wat betreft het leefklimaat kan, in navolging van de Justitiële Jeugdinrichtingen,⁴⁸ meer transparantie komen. Dit kan een impuls geven aan klimaatverbetering bij instellingen. De geïnterviewde meisjes in jeugdhulpinstellingen hebben aangegeven dat zij opvang, zorg en begeleiding in kleinschalige (eigen) (familie)omgeving nodig hadden gehad om hun problemen op een goede manier op te lossen. Zij wensten individuele begeleiding door vaste vertrouwenspersonen. Zij wilden zich in het vinden van perspectief gevoeld worden.

In opdracht van het ministerie van vws is eind 2018 een meerjarig onderzoek gestart naar de effectiviteit van zorgprogramma's van verschillende instellingen voor (vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting. In deze onderzoeken kan de problematiek van weglopen en de oorzaken daarvan worden meegenomen.

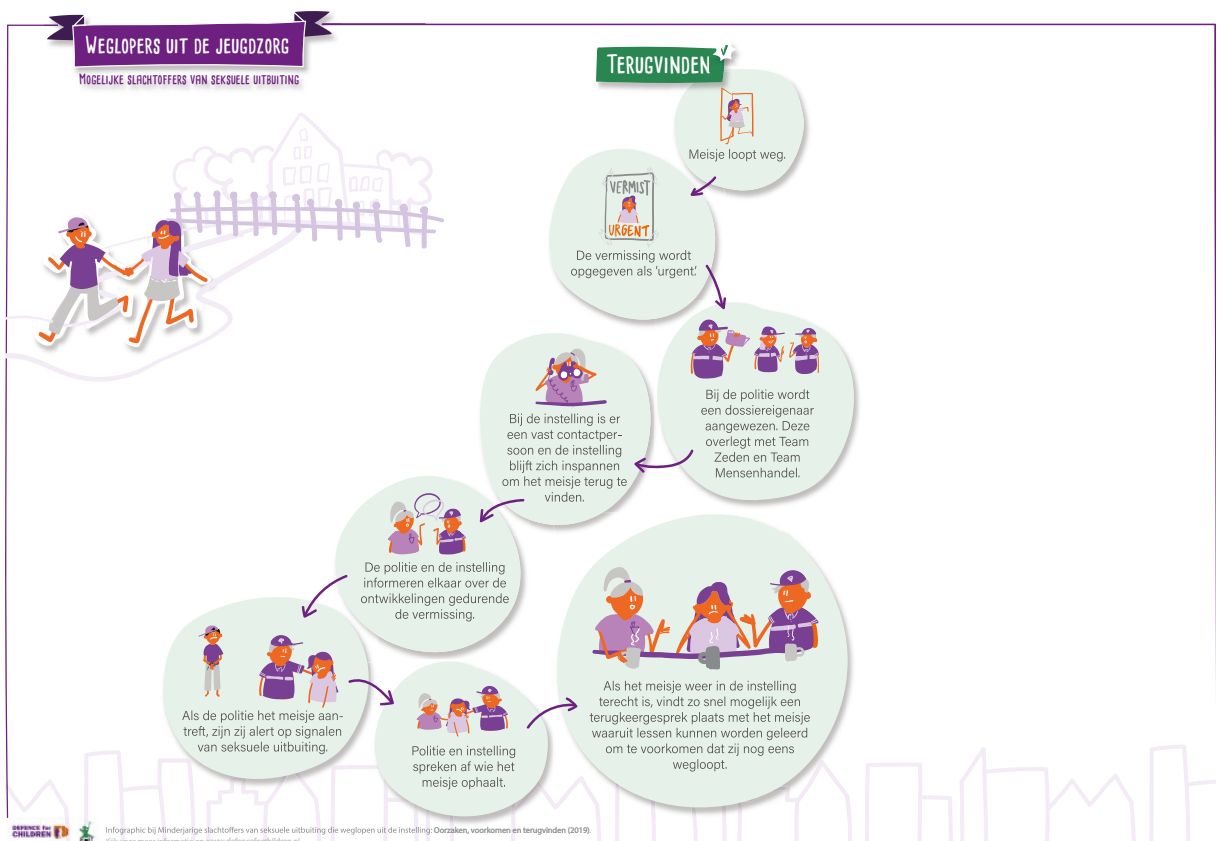
48 Zie bijvoorbeeld: DJI, Jaarrapport Leer-, leef- en werkklimaatonderzoek (2019).

5.3 Weglopers terugvinden

CONCLUSIE: Met deze quickscan is gekeken naar de reactie van instellingen en de politie bij (vermoedelijke) slachtoffers van seksuele uitbuiting die vermist raken uit instellingen en wat er wordt gedaan om deze kwetsbare meisjes zo snel mogelijk terug te vinden en in veiligheid te brengen. Hierbij is gekeken naar eerdere aanbevelingen die zijn gedaan om de aanpak van weglopen te verbeteren, zoals gedaan door de Ombudsman (2013) en Commissie Azough (2014). Gebleken is dat de meeste aanbevelingen nog opvolging verdienen. Tevens hebben geïnterviewden enkele aanvullende aanbevelingen gedaan.

Knelpunten zijn te vinden in de wijze waarop jeugdhulpinstellingen de vermissingen melden en de urgentiebepaling door de politie. Vermissingen uit gesloten jeugdhulpinstellingen – mede gezien de grote aantallen en capaciteitsgebrek bij de politie, alsmede het ontbreken van volledige informatie – worden vaak als ‘overige vermissing’ beoordeeld en niet als urgent. Een ander knelpunt is dat de wijze van registreren van vermissingen door de politie een efficiënte opvolging van de zaak in de weg kan staan. Tevens is het niet altijd duidelijk voor politie en jeugdhulp wat van ieder verwacht wordt en wie waarvoor verantwoordelijk is. Dit is een knelpunt gedurende de vermissing en wanneer het meisje is teruggevonden. Ook het gebrek aan informatiedeling is een knelpunt en er vinden vaak geen terugkeergesprekken plaats met het meisje om informatie te verzamelen. Om deze knelpunten op te lossen, is het verbeteren van de samenwerking tussen politie en jeugdhulp in vermissingszaken al eerder de belangrijkste overkoepelende aanbeveling geweest. Uit deze quickscan blijkt dat deze samenwerking in een aantal regio’s nog (steviger) moet worden vormgegeven of dat deze vaak kwetsbaar is en afhankelijk van personen.

AANBEVELING: Om het reageren op weglopers te verbeteren, zijn directe samenwerking en samenwerkingsafspraken tussen politie en jeugdhulpinstellingen nodig wat betreft het melden van vermissingen en het bepalen van de urgentie, alsmede de taakverdeling en informatiedeling gedurende de vermissing en nadat het meisje is teruggevonden. Terugkeergesprekken met het meisje zijn nodig, waaruit door politie en jeugdhulp lessen geleerd kunnen worden om (herhaald) weglopen te voorkomen. Het verdient de aanbeveling om de good practice van de werkwijze in Engeland en Wales wat betreft het terugkeergesprek in Nederland uit te proberen. Aanvullend is door geïnterviewden genoemd dat er steviger zou moeten worden ingezet op de aanpak van de daders: degenen die de meisjes ophalen uit instellingen, hen onderdak bieden en misbruiken.

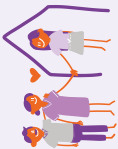
WEGLOPERS UIT DE JEUGDZORG

MOGELIJKE SLACHTOFFERS VAN SEKSUELE UITBUITING

3. VOORKOMEN

Volwaardig onderwijs en dagbesteding.

Opvang en zorg in kleinschalige (eigen) (familie)omgeving. Goed leef- en behandelklimaat.

Individuele zorg en begeleiding en vaste vertrouwenspersonen.

Toekomstperspectief.

Risicotaxatie. Veiligheidsrisico's worden in kaart gebracht.

4. TERUGVINDEN

Meisje loopt weg.

De vermissing wordt opgegeven als 'urgent'.

Bij de politie wordt een dossier openbaar aangewezen. Deze overlegt met Team Zeden en Team Mensenhandel.

Bij de instelling is er een vast contactpersoon en de instelling blijft zich inspannen om het meisje terug te vinden.

De politie en de instelling informeren elkaar over de ontwikkelingen gedurende de vermissing.

Als de politie het meisje aantreft, zijn zij alert op signalen van seksuele uitbuiting.

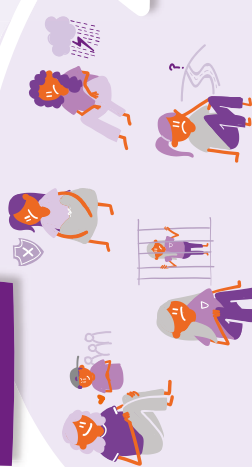

Politie en instelling spreken af wie het meisje ophaalt.

Als het meisje weer in de instelling terecht is, vindt zo snel mogelijk een terugkeorgesprek plaats met het meisje waaruit lessen kunnen worden geleerd om te voorkomen dat zij nog eens wegloopt.

2. OORZAKEN

Het weglopen van deze meisjes kent verschillende oorzaken; verliefd zijn op een 'foute vriendje' en verlangen naar het netwerk van 'foute vrienden', op zoek zijn naar avontuur, het gevoel gevangen te zitten, een onveilig gevoel in de instelling, depressie, het ontbreken van behandeling van trauma en problematiek en het ontbreken van een toekomstperspectief.

1. OMVANG

Er zijn geen precieze cijfers bekend over het aantal meisjes dat uit instellingen wegloopt en slachtoffer is of wordt van seksuele uitbuiting. Naar schatting zijn dit er bijna twee per week.

Aanbeveling: Politie en jeugdhulpinstellingen zouden hiervan specifieke cijfers moeten bijhouden.

COLOFON

Minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting die weglopen uit de instelling
Oorzaken, voorkomen en terugvinden

© 2019. Defence for Children - ECPAT

Auteur

Iara de Witte

Disclaimer

Aan de informatie en afbeeldingen, zoals die in deze publicatie worden weergegeven, kunnen geen rechten worden ontleend. Ondanks de voortdurende zorg en aandacht die zijn besteed aan de samenstelling van de publicatie en de daarin opgenomen gegevens, geeft de uitgever geen garanties op de volledigheid, juistheid of voortdurende actualiteit van de gegevens, noch van websites die op enigerlei wijze met de publicatie zijn verbonden.

Fotografie

Shutterstock

Personen afgebeeld in deze uitgave zijn modellen en hebben geen (directe) relatie tot de inhoud van deze uitgave.

Ontwerp

Designink.nl

Illustraties

Buro Brand

Contact

Defence for Children – ECPAT

2301 EC Leiden, Nederland

Telefoon: +31 (0)71 516 09 80

E-mail: info@defenceforchildren.nl

www.defenceforchildren.nl

Dit rapport maakt onderdeel uit van de werkzaamheden van de Coalitie tegen seksuele kindermisbruik. De Coalitie richt zich op het terugdringen van seksuele uitbuiting van kinderen en licht verstandelijke beperkte slachtoffers tot en met 23 jaar in Nederland. Terre des Hommes, het Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel en Defence for Children – ECPAT hebben hun krachten gebundeld met als doel: structurele verandering bewerkstelligen. Preventie en bescherming van minderjarige slachtoffers staan hierbij centraal zodat ieder kind in Nederland veilig kan opgroeien zonder te hoeven vrezen voor seksuele uitbuiting. Bij de aanpak wordt ook ingezet op de vervolging en bestraffing van daders en samenwerking gezocht met alle relevante (keten)partners. De coalitie wordt onder meer ondersteund door de Adessium Foundation en Stichting Janivo.

COALITIE TEGEN
SEKSUELE KINDERUITBUITING